

Мырзахан Эгамбердиев¹, Таңшолпан Сарсенбаева²

*¹ Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті,
Шығыстану факультеті, Түріксоп кафедрасы, тарих
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор
e-mail: mirzahan.egamberdiyev@gmail.com*

*² Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Шығыстану
факультеті, Түріксоп кафедрасының докторанты
(Алматы, Қазақстан)
e-mail: sarsenbaeva.tangsholpan@mail.ru*

ҚАЗАҚСТАН МЕН ӨЗБЕКСТАН АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ (ҚАЗІРГІ ГЕОСАЯСИ ҮДЕРІСТЕР МЫСАЛЫНДА)

Аңдатпа. Жаһандық әлемде Еуразия континентінде және әлемдік аренада ерекше орын алатын мемлекеттердің дамуы мен болашағына империалистік державалардың ықпалы сөзсіз. Ресей-Украина соғысы және оның салдары өшпес әлеуметтік-экономикалық із қалдырары анық. Еуропа елдері мен халықаралық ұйымдардың Ресейге қарсы санкцияларының салдарын ескере отырып, Қазақстанның алдында тиісті саяси шешімдер негізінде жаңа сыртқы саясатын құру таңдауы тұр.

Мемлекетаралық бірлестіктер шеңберінде көршілес Қазақстан мен Өзбекстан ынтымақтастығының трансформациялық үдерістері биліктің өзгеруінен кейін ғылыми әдебиетте нақты көрінісін таппай келеді. Осыған байланысты зерттеушілер, сарапшылар және басқа да институттардың алдында аймақтағы ресейлік ниеттің өзгеруі нәтижесінде тығыз қарым-қатынастарды тудырған жаһандық өзгерістер жағдайында трансформациялық үрдістердің даму болашағын ғылыми тұрғыдан қайта қарастыру міндеті тұр. Бұл зерттеу екі мемлекет арасындағы қарым-қатынастардың трансформациялық үдерістерін ой елегінен өткізу мәселелеріне арналып, қазіргі заманғы геосаяси қайта құрулар, әсіресе сыртқы саясатта және мұнай-газ секторында қандай да бір жолмен әсер етті және із қалдырады деген сауалдарға жауап береді. Салыстырмалы және статистикалық талдау әдістері, сонымен қатар қойылған мақсатты жан-жақты талдау мәселелері осы зерттеудің құрамдас бөлігі болып табылады. Посткеңестік қайта құрудың өзара қарым-қатынасының тарихи алғы шарттары мен Қазақстан және Өзбекстанның трансформациялық үдерістері осы зерттеудің өзегіне айналды. Саяси-экономикалық өзара іс-қимылдар мен кезең-кезеңмен ынтымақтастық саласында, алдымен өңірлік деңгейде, содан кейін ШЫҰ, Түрік мемлекеттері ұйымы (ТМҰ)

шенберінде қол жеткізілген келісімдерге қарамастан, Қазақстан мен Өзбекстан арасында аймақтық бәсекелестік проблемалары туындағанды. Ресейлік геосаясат екі елдің сыртқы саяси байланыстарын қайта қарауға және тығыз байланыстар қажеттілігіне өзіндік серпін берді, бұл өз кезегінде жаңа трансформациялық үдерістерді жылдамдатты. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, тарихнамалық шолу мен дереккөз базасы қазіргі заманғы геосаяси үдерістер аясында Қазақстан мен Өзбекстанның өзара ынтымақтастықтың заманауи аспектілерін қайта қарауға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: Қазақстан, Өзбекстан, трансформация, геосаясат, ынтымақтастық, Орталық Азия.

Mirzahan Egamberdiyev, Tansholpan Sarsenbayeva
TRANSFORMATION OF COOPERATION BETWEEN
KAZAKHSTAN AND UZBEKISTAN (ON THE EXAMPLE OF MODERN
GEOPOLITICAL PROCESSES)

Abstract. In a global world, the influence of imperialist powers on the development and prospects of states that hold a special place on the Eurasian continent and on the world stage is imminent. The Russian-Ukrainian war and its consequences will undoubtedly leave an indelible socio-economic mark. Considering the consequences of the sanctions of European countries and international organisations against Russia, Kazakhstan faces the choice of building a new foreign policy based on appropriate policy decisions.

The methodological aspects of the study of transformational processes of cooperation between neighbouring states represented by Kazakhstan and Uzbekistan in the context of interstate associations are not sufficiently reflected in the scientific literature, especially after the change of power. In this regard, researchers, analysts and other institutions confront the great challenge of scientifically reconsidering the prospects of transformation processes in the context of global changes that have caused a close relationship as a result of Russian sentiments in the region. This research paper is devoted to the problems of transformational processes in the relationship between the two states, which in one way or another have been and will be influenced by contemporary geopolitical reconstructions, especially in foreign policy and the oil and gas sector. The methods of comparative and statistical analysis, as well as comprehensive study of the objective are an integral part of this study. The historical background to post-Soviet relations and the transformation processes of Kazakhstan and Uzbekistan are at the core of the study. Despite the agreements on political-economic interactions and gradual cooperation, first on a regional level and later within the SCO, there were problems of regional rivalry between Kazakhstan and Uzbekistan after the Organization of Turkic States (OTS). Russian geopolitics provided some impetus to rethink foreign policy and the need for

close cooperation between the two states, which prompted new transformational trends. Therefore, the historiographical review and the source base provide an opportunity to reconsider the contemporary aspects of Kazakhstan-Uzbekistan interactions within the framework of contemporary geopolitical processes.

Keywords: *Kazakhstan, Uzbekistan, transformation, geopolitics, cooperation.*

Мырзахан Эгамбердиев, Таншолпан Сарсенбаева
ТРАНСФОРМАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА КАЗАХСТАНА
И УЗБЕКИСТАНА (НА ПРИМЕРЕ СОВРЕМЕННЫХ
ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ)

Аннотация. В глобальном мире влияние империалистических держав на развитие и перспективы государств, которое занимает особое место в Евразийском континенте и на мировой арене неминуем. Российско-Украинская война и его последствия не оспоримо оставит неизгладимый социально-экономический след. Учитывая, последствия санкций стран Европы и международных организаций против России перед Казахстаном стоит выбор построения новой внешней политики на основе соответствующих политических решений.

Методологические аспекты изучения трансформационных процессов сотрудничества соседских государств в лице Казахстана и Узбекистана в контексте межгосударственных объединений достаточно не отражена в научной литературе, особенно после изменения власти. В связи с этим перед исследователями, аналитиками и другими институтами стоит большая задача научного переосмысления перспектив развития трансформационных процессов в контексте глобальных изменений, которые стали причиной тесных взаимоотношений в результате российских настроений в регионе. Данное научная работа посвящена проблемам исследования трансформационных процессов взаимоотношений двух государств, на которых так или иначе современные геополитические реконструирования влияли и будут оставлять след особенно во внешней политике и нефте-газовой сфере. Методы сравнительного и статистического анализа, а так же комплексного изучения поставленной цели являются неотъемлемой частью данного исследования. Исторические предпосылки взаимоотношений постсоветского переустройства и трансформационные процессы Казахстана и Узбекистана стали ядром изучения проблемы. Несмотря на достигнутые договоренности в области политико-экономических взаимодействий и поэтапного сотрудничества сначала на региональном уровне, а после в рамках ШОС, после Организации Тюркских государств (ОТГ) между Казахстаном и Узбекистаном были проблемы регионального соперничества. Российская геополитика дала своего рода толчок переосмысления внешней политики и необходимости тесного сотрудничества двух государств, что вызвала тенденции

новой трансформации. В силу сказанного историографический обзор и источниковедческая база дает возможности по новому пересмотреть современные аспекты взаимодействий Казахстана и Узбекистана уже в рамках современных геополитических процессов.

Ключевые слова: *Казахстан, Узбекистан, трансформация, геополитика, сотрудничество.*

Кіріспе

1991 жылдың басындағы бұрынғы КСРО-ға қатысты түбегейлі өзгерістер Еуразиялық құрлықтағы елдердің халықаралық және аймақтық деңгейде өздерінің жеке дара стратегиялық дамуын өзгерте бастады. Орталық Азияның аймақтық интеграциясы мен дербес саяси-экономикалық болашағы бір жағынан көршілес елдерді алаңдатса, екінші жағынан Ресейдің аймаққа бағытталған саясаты елеулі ізін қалдыруда. Бастапқы жылдары Өзбекстанның ішкі саяси жағдайында діни фактордың өрбуі мен Қазақстанның көпвекторлық ұстанымы екі елдің мемлекеттік құрылымын ұлттық принциптерге негіздеді. Бұл жағдай өз кезегінде көршілес мемлекеттердің өзіндік саяси бағытын белгілеп берді және бірқатар мәселелердің туындауына түрткі болды. Осыған қарамастан екі ел арасында нақты келісім-шарттарға қол жеткізілді, оның ішіндегі ең маңыздылары: «Мәңгілік достық туралы келісім шарт» (1998 ж.), «Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы мемлекеттік шекарасы туралы шарт» (2001 ж.), «Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы стратегиялық әріптестік туралы келісім шарт» (2013 ж.), «Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы одақтастық туралы келісім шарт» (2022 ж.) [1] және т.б. Әрине, бұл жетістіктерге қол жеткізу барысында екі ел арасында бірқатар қарсы пікірлер де орын алды. Бұның өзіндік себептері көптеген зерттеулерде көрініс тапты [2].

Ресей Федерациясының 2014 жылдан бастап Украинаға қарсы ниетінің өзгеруі салдарынан әлемдік геосаяси ықпалдастық жүйесі өзгеруге бет алды, Қазақстан мен Өзбекстан мемлекеттері осы орайда қарбаластың құрсауына түсті. Сонымен қатар осы аралықта екі елдің мемлекет басшылары да ауысып үлгерді. Ресейдің Украинаға қарсы ашқан соғысы болса әлемді дүр сілкіндіріп, Орталық Азия елдеріне деген пиғылын өзгертуге негіз қалады. Екі елдің сыртқы саяси бағыттарының өзгеруіне Сириядағы соғыс пен Әзірбайжан мен Армения арасындағы Қарабақ мәселесінің туындауы да едәуір із қалдырды, себебі Түркі кеңесіне мүше болып табылатын Қазақстан мен Өзбекстан аталған жағдайларға ресми пікірлерін білдірді [3].

Қазақстан мен Өзбекстан қай қырынан қарасақ та Қытай, АҚШ, Ресей және Еуропа елдері үшін маңызды елдер болып табылатынына ешкім күмән келтіре алмайды. Ресей бұл аймақты үнемі шикізат қоры ретінде пайдаланып келсе, Қытай мен АҚШ оны бәсекелестік аймағы деп санайды [4]. Сол себепті тақырыптың өзектілігі өзінің ішкі құрылымы мен мазмұны

жағынан аса жоғары деуге негіз бар. Себебі арадан жарты ғасырға жуық уақыт өткеніне қарамастан, Қазақстан мен Өзбекстан бүгінгі таңда жаңа қалыптасқан Түрік мемлекеттері ұйымы (ТМҰ) шеңбері мен екі жақты келісімдер жүргізу арқасында тығыз байланыстарын күшейту қажеттілігін түсінген сыңайлы [5].

Өзбекстан Республикасының мемлекет басшысы Ш.М. Мирзиевтің билік басына келуімен елінің сыртқы саясатын халықаралық және аймақтық деңгейде түбегейлі өзгертуге бет алдырды. Ол 2017 жылы Қазақстанға жасаған алғашқы іс-сапары барысында ашық ниетін айқындап қана қоймай, көршілес мемлекеттің ынтымақтастық пен әріптестікке дайын екендігін тілге тиек етті. Сол себепті әлемдік жүйеде орын алып жатқан геосаяси өзгерістер негізінде 2021 жылы екі мемлекет «Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы одақтастық туралы келісім шартқа» қол қою туралы бастама көтерілді [6]. Бұл жағдай екі елдің мүдделерін қорғайтын шартқа айналды және оның астарында жаһандану мен көрші мемлекеттердің агрессиялық ұстанымдарына біріге қарсылық білдіру қажеттілігін меңзеткен сыңайлы болды. Сол себепті зерттеу нысанына айналған Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы байланыстардың жаңа белестері мен трансформациялық үдерістерін ғылыми тұрғыдан зерделеу және қайтадан ой елегінен өткізу мәселелері мақаланың негізгі мақсаты болып табылды. Аталған мақсатқа қол жеткізу барысында нақты міндеттер айқындалды: бірінші кезекте тақырыпқа қатысты жаңа зерттеулер мен ресми деректердің кешенді талдануы; екіншіден Қазақстан мен Өзбекстан мемлекет басшыларының өзгеруінен кейінгі байланыстардың қарқынын саралау; үшіншіден екі ел арасындағы қарым-қатынастардың трансформациясы мен даму болашағына болжамды тұжырым жасау.

Зерттеу әдістері

Қазақстан мен Өзбекстанның мемлекет басшыларының өзгеруімен екі ел арасындағы екіжақты қарым-қатынастарды реттеу міндеті тұрған құқықтық құжаттарға қол қойылды [7]. Екі ел арасындағы байланыстардың жаңа қырлары мемлекетаралық ынтымақтастыққа жаңа асуларды еңсеру керектігін айқындады. Бұл әрине, ғылыми тұжырымның нақтылығын талап ететін тетіктердің бірі болып саналады. Сондықтан Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы байланыстардың трансформациясын нақты деректемелік құжаттарды өзара салыстыру арқылы қол жеткізілді. Ш.М. Мирзиевтің 2021 жылдың 6 желтоқсанда Қазақстан сапары нәтижесінде оң өзгерістер байқалып, бірқатар кездесулерге қол жеткізілді, олардың арасында ең маңыздылары: өңірлік қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері көтерілді және ТМҰ-ы шеңберіндегі ынтымақтастықты одан әрі күшейту керектігі аңғарылды [8]. Осы тұрғыда қол жеткізілген келісім-шарттардың қаншалықты күшіне енгендігі сараланды және олардың біразының бүгінгі таңда әлі де қолданысқа еңбегенгіне көз жеткізілді. Өзбекстан мен Қазақстан арасындағы жақындасу, екіжақты қарым-қатынастарды нығайту үшін

құқықтық және институционалдық негіз құру көпжақты ынтымақтастыққа, жалпы алғанда Орталық Азияның қалыптасып келе жатқан өңірлік қауіпсіздігіне оң әсер ететіні туралы бірқатар сарапшылар айтып келеді [9]. Дегенмен, ағымдағы саяси-экономикалық үдерістердің хронологиялық және нақты математикалық моделдеу әдісі екі елдің жаһандық қысымға қарсы өзара одақтасу керектігін бастамай отыр. Қарым-қатынастардағы оң өзгерістерге Қазақстан мен Өзбекстан мемлекет басшыларының Орталық Азиядағы көшбасшылық үшін күресті шетке қойып, бірін-бірі толықтыруға және өзара әрекеттесуге ұмтылуы да әсер етті. Осы орайда Қазақстан мен Өзбекстанның бұрынғы басшылары Н.Ә. Назарбаев пен И.А. Каримовтың саяси ұстанымдары кешенді түрде сараланды және оның кемшілік тұстары айқындалды. Қазақстан Орталық Азиядағы ең ірі экономиканы құрайтыны сөзсіз, ал стратегиялық маңызды Өзбекстанның геосаяси және демографиялық әлеуеттілігі аймақтың саяси тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сондықтан, зерттеуде пайдаланылған компаративті талдау әдісі көршілес елдердің аймақтағы интеграциялық байланыстарды нығайту және оның қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі маңыздылығын айғақтайтынын көрсетті.

Зерттеу нәтижелері

Қазақстан мен Өзбекстан Республикаларының билік жүйесінің өзгеруі мен ынтымақтастықтың жаңа даму үдерісі. 2016 жылы Өзбекстан Республикасының президент міндетін атқарушы болып Ш.М. Мирзиеев келді және екі ел арасындағы байланыстардың қыры жаңа сатыға көтеріле бастады [10]. Артынша Өзбекстанда сайлау науқаны ұйымдастырылды, онда либерал-демократиялық партиясынан түскен Ш.М. Мирзиеев 88,61 % дауыспен ресми түрде Өзбекстанның Президенті аталды [11].

Өзбекстан үшін бұл жағдай бетбұрыс кезеңі деп аталуда. Мемлекет басшысы Ш.М. Мирзиеев Орталық Азияның кіндігіндегі көршілес елдер Түркіменстан және 2017 жылдың 22 наурызында Қазақстанға ресми іс сапармен келді. Осы кездесуде екі ел арасында экономикалық саланы дамыту бағытында бір қатар құжаттарға қол қойылды [12]. Олардың арасында: стратегиялық әріптестікті одан әрі тереңдету және тату көршілікті нығайту туралы бірлескен декларация; өңіраралық ынтымақтастық туралы келісім; 2017-2019 жылдарға арналған экономикалық ынтымақтастық стратегиясы; табыс пен мүлікке қосарланған салық салуды болдырмау туралы келісімге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы хаттама; әскери ынтымақтастық туралы келісім және т.б. [13].

Қазақстанда билік жүйесі Өзбекстанмен салыстырғанда сол кезеңдегі мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың өкілеттілігін тоқтату туралы БАҚ-ы арқылы халыққа жеткізіп, ерікті түрде өзгеріске ұшырады десе болады. Дегенмен, көптеген сарапшылар оның билікті әлі уысында ұстағандығын тілге тиек етіп, болашақта бұл жағдай халықтың көтерілуіне алып келуі мүмкін деген пайымдар жасады [14]. Артынша тарихта терең із қалдырған

қанды қаңтар оқиғасы болып өтті және биліктегі бірқатар тетіктер өзгеріске ұшырады. Оның бір айғағы ретінде Атазаң референдумы мен 2023 жылдың 19 наурызындағы парламенттік сайлауды атауға болады [15]. Жуырда Атырау қаласында өткен Ұлттық құрылтайда Президент Қ-Ж.К. Тоқаев мемлекеттің даму стратегиясын нақты айқындап, биліктің басқару форматы мен жауапкершіліктің артатынын атады және осымен ол ішкі ықпалды күштердің әлсірей бастағанын аңғартты.

Алайда, осыған қарамастан қысқа мерзім ішінде жаңа басшылар арасында екі жақты және ТМҰ-ы шеңберінде байланыстардың елеулі трансформациясы жүзеге асты. Осы аралықтағы Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы байланыстардың жаңа белестерін келесідей айқындауға болады: 15 сәуір 2019 жылы «Қазақстанның Өзбекстандағы жылы» деп жариялануына байланысты екі ел арасында қол жеткізілген уағдаластықтарды жүзеге асыру үшін «Жол картасына» және сол іспетті 10-нан астам маңызды құжаттарға қол қойылды [16]. Бұл маңызды қадамдар бұрынғы мемлекет басшылар арасында жасалса да, оның басым бөлігі қағаз жүзінде қалды. Оның түпкі себептерін сарапшылар бұрынғы мемлекет басшыларының жеке дара пиғылдарымен байланыстырды [17].

Қ-Ж.К. Тоқаев пен Ш.М. Мирзиеев тұсындағы екі ел арасындағы ынтымақтастықтың эволюциясы. Қысқа әрі халықаралық қатынастар жүйесіндегі Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы байланыстардың даму кезеңдерін екі ұстаным негізінде айғақтаған жөн. Бірінші кезекте халықаралық ықпалдастықтың өршуінің салдарынан ТМҰ-ы ішіндегі мәселелер және Орталық Азиядағы ұлттық мемлекеттілікті сақтау мен қорғау мақсатында жүзеге асырылған байланыстары.

Ш.М. Мирзиеевтің билік басына келуі халықаралық және аймақтық ұйымдардағы Өзбекстанның позициясын өзгертті. 2019 жылдың 15 қазанында Әзірбайжанның бас қаласы Бакуда өткен кезекті саммиті барысында сол кездегі Түркі Кеңесінің толыққанды мүшесі болып танылды. Өзбекстанның бұл қадамын бірқатар зерттеушілер мен сарапшылар екі жақты қарады. Ресейлік аналитиктер оны Түркияның Түрік бірлігін жандандыру және «пантүрікшілдікті» меңзеуімен байланыстырса, Отандық және шетелдік зерттеушілер Өзбекстанның әрекетін эволюциялық бетбұрысқа теңеді [18]. Мәселен, отандық сарапшылар Өзбекстанның ТМҰ-на мүшелігін оң көз қараспен қабылдаса, Түркия Президенті Р.Т. Эрдоган ТМҰ-на тағы да бір түркі тілдес мемлекеттің туы ілініп тұратыны қуантарлық екенін айтты [19]. Ресейлік сарапшылар болса, Орталық Азиядағы Түркия Республикасының сенімді серіктестігі ретінде алдағы уақытта Қазақстан емес Өзбекстанның басымырақ рөл атқаратыны және бәсекелес ел болатынына меңзеді. Саммит барысында Ш.М. Мирзиеев қазіргі таңда жас кәсіпкерлердің экономикадағы ролі мен оларға көрсетілетін жеңілдік тақырыбында сөз қозғады. Сөйтіп, кезекті ІХ саммитті Өзбекстанның Самарқанд қаласында өткізілді. Саммит нәтижесінде ТМҰ-на мүше мемлекеттер арасында; халықаралық аралас тасымал туралы келісім; кедендік

дәлізді оңайлату туралы келісім және т.б. бастамаларға қол қойылды [20].

Өзбекстанның аймақтық ұйымдарға мүше болып белсенділік танытқаны Ресей мен Қытайға аса ұнай қоймайтыны рас. Алайда, Ресейдің 2022 жылғы ақпан айынан басталған Украинадағы соғысы салдарынан Орталық Азиядағы мемлекеттердің бірігуіне себеп болды. Соның бірі, 2022 жылдың желтоқсан айындағы Қазақстанның мемлекет басшысы Қ-Ж.К. Тоқаевтың бастамасымен Ташкент қаласында келісім-шарт жасауды атауға болады. Осыған дейін екі ел тек стратегиялық әріптес еді, сонымен қатар ШЫҰ, Түркі кеңесі секілді аймақтық ұйымдарда мүше еді. Одақтастық туралы шартқа қол қоюы екі ел арасындағы қарым-қатынасты жаңа деңгейге шығарды. Бұл екі мемлекет арасындағы сенімнің жоғары деңгейін көрсетеді. Еліміздің аймақтық қауіпсіздік ұйымының ҰҚШҰ-на мүшесі бола отырып, жаңадан Өзбекстан елімен «Одақтастық туралы шартқа» қол қоюы ресейлік саясаткерлер мен сарапшылар тарапынан сыни көзқарасқа ұшырады [21]. Көпшілік Қазақстанның ҰҚШҰ-дан шығып, Өзбекстанмен бірге жаңа ұйым құрғалы жатқанын және үшінші тарап шабуыл жасаған жағдайда Қазақстан бауырлас елге бет бұратынын болжады. Өз кезегінде еуропалық саясаттанушылар бұл оқиғаны мәдениеті, тілі, тарихы ортақ Орталық Азия елдерінің бірігуінің бастамасы ретінде қабылдап, бұл шешімді тарихи оқиғаға теңеп отыр. Келісім-шарт әскери, сауда-экономикалық, мәдени-гуманитарлық салалардағы, азаматтық қорғаныс және энергетика саласындағы ынтымақтастықты кеңейтуге негізделген. «Одақтастық қатынастар туралы келісімшартқа» қосымша басқармалар мен ведомстволар деңгейінде көпжақты ынтымақтастықты көздейтін 15 құжатқа қол қойылды [22]. 2022 жылы Ресей мен Украина арасында басталған соғыс әсерінен Орталық Азиядағы елдердің экономикалық және саяси өмірі алаңдата бастады. Сөзсіз ішкі нарық пен әлемдік қарбаласта шикізатты нарыққа шығару мәселесі туындады. Еуропалық сарапшылардың пікірінше, Қазақстанның Өзбекстан Республикасымен тығыз ынтымақтастығы екі елдің іргетасын қалауға қызмет етеді және алдағы уақытта бұл бастамаға Орталық Азиядағы басқа елдер де тартылады деп күтілуде [23]. Ал, 2024 жылдың 17 наурызында Ресей Федерациясында өткен президенттік сайлау қортыныдысы бойынша басымдық дауысқа ие болған В.В. Путиннің қайтадан билік басына келуі Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы байланыстарды одан әрі күшейте түсетін сынайлы.

Аймақтық геосаяси проблемалар аясында Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы мемлекет басшыларының кездесулері жиілей түсті. Бұл Ресей мен Украина арасында басталған соғыс әсерінен ғана емес, оның Орталық Азиядағы салдары, сонымен қатар, Еуропа елдерінің және халықаралық ұйымдардың Ресейге қарсы салынған санкцияларының нәтижесінде пайда болған мәселелердің салдарынан туындады. Қазақстан мен Өзбекстан, Ресей және Қытай сияқты екі алпауыт державаның құрсауында қалғандықтан, тығырықтан шығудың жаңа жолдарын іздеуді бастады [24]. Себебі шикізат экспорттауда Ресейден туындаған мәселелерге

қатысты Қазақстан бір жағынан Өзбекстанға мұқтаж болып отыр, ал Өзбекстанның сыртқы саудасын нығайтуда Қазақстанның географиялық потенциалы қажет болып тұр.

2022 жылы Ресей Қазақстанның мұнайы мен газын батыстың нарығына жеткізуге тосқауыл қойды, артынша «*үш жақты газ одағы*» деген мәселені ортаға салып, Орталық Азияның нарығын өзіне тәуелді етудің жаңа әдісін ойластырды. Оған Өзбекстан ресми пікірін білдірді: Өзбекстан премьер-министрінің орынбасары, энергетика министрі Ж. Мирзамахмудов «*Ресеймен газ келісімі жасалғанның өзінде бұл одақтастық дегенді білдірмейді*», Ресей газын көрші Қазақстан арқылы жеткізу туралы келіссөздер жүргізіп жатыр, бірақ «*бұл техникалық келісім болады*» деп, ойын ашық түрде аяқтады [25]. Осылайша, Ресейдің айла әрекеттерін сезінген Қ-Ж.К. Токаев Каспий арқылы Иран және Өзірбайжан елдеріне ресми сапарларынан нәтижелі қайтты [26]. Ол Иранның Серахс және Инче Бурун шекаралас аймақтары арқылы ынтымақтастықты жандандыруға және Қазақстанның Солтүстік-Оңтүстік дәлізіне қатысу (Үндістаннан Иран арқылы Балтық теңізіне дейін) қажеттіліктеріне ден қойды [27]. Сонымен қатар, Еуроодақ елдері мен АҚШ Ресейге қарсы санкциялардың әсерін ескере отырып, Орталық Азия елдеріне қаржылай қолдау көрсетуге дайын екендігін білдірді. Бұл туралы Орта Азия елдерінің Сыртқы істер министрлерімен С5+1 форматында өткен кездесуінде АҚШ Мемлекеттік хатшысы Энтони Блинкен тілге тиек етті [28].

2023 жылдың 28 ақпанында АҚШ Мемлекеттік хатшысы Энтони Блинкеннің Қазақстанға алғаш сапары барысында АҚШ пен Орталық Азия елдеріндегі ынтымақтастық пен серіктестікті дамыту мәселесін қарастырды, сонымен қатар, аймақтық қауіпсіздік мәселесін Қазақстан және Өзбекстан Президенттерімен талқылады. Ресейге салынған санкциялардың нәтижесінде Ресейлік зауыт фабрикаларының біршама бөлігі Орталық Азияға, яғни Қазақстан мен Өзбекстанға қоныс аударды. АҚШ пен Еуропа елдері үшін бұл мәселе шешімін таппаған маңызды мәселелердің бірі болып табылады.

ТМҰ-ы шеңберінде Қазақстан-Өзбекстан байланыстары: Самарқанд саммитінің жаңа жетістіктері. Түркияның БАҚ материалдары Самарқанд қаласын «*Орталық Азияның Цюрихи*» деп атады, өйткені 2022 жылы қалада екі ірі саммит өтті, олар – ШЫҰ және ТМҰ-ы. Тоғызыншы саммит «*Түркі өркениетінің жаңа дәуірі: ортақ даму мен өркендеу жолында*» ұранымен басталып, ТМҰ-ның төрағалығы ресми түрде Түркиядан Өзбекстанға өтті. 2021 жылы Ыстамбұлда өткен Саммитте белгіленген қызмет бағыттарының тізбесі Самарқандтағы жиында талқылануын жалғастырды. Түркітілдес мемлекеттердің ынтымақтастығы кеңесін құру туралы Нахичеван келісіміне өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою ТМҰ-ның түпкілікті әрі толыққанды халықаралық ұйымға айналуға деген ұмтылысын көрсете білді [29].

Самитте алынған қарар негізінде 2023 жыл Түркі өркениетінің гүлдену

жылы болып жарияланды, ол 2021 жылғы Саммитте қабылданған Түркі әлемінің 2040 жылға дейінгі тұжырымдамасымен қолдау тауып, саясат пен қауіпсіздік, экономика мен салалық даму, инфрақұрылымдық өзара байланыс қағидаты, адамдар арасындағы байланыстарды кеңейту және т.б. жатты. Сонымен қатар, жоғарыда аталған Тұжырымдаманы жүзеге асыру мақсатында Самарқандта 2022-2026 жылдарға арналған ТМҰ-ның даму стратегиясы бекітілді.

Жарғылық капиталы 500 миллион долларды құрайтын Түркі инвестициялық қорын қалыптастыру туралы шешім қабылданып, жаңа қордың төрағасы ретінде бұрынғы ТМҰ-ның бас хатшысы Б.Әміреев тағайындалды. ТМҰ-на мүше елдердің басшылары Қазақстанның Түркістан облысындағы TURANSEZ арнайы экономикалық аймағын дамыту ниетін қолдады. 2022 жылдың қараша айының басында Түрік мемлекеттерінің банктік қауымдастықтар кеңесі құрылды. Жалпы, мұның бәрі қауымдастық мүшелерінің сауда-экономикалық және қаржылық интеграциясын одан әрі дамыту әрекеті туралы айтады. Саммитке қатысушылар Түрік мемлекеттерінің көліктік байланысы тақырыбына, атап айтқанда, «Шығыс-Батыс» Транскаспий халықаралық дәлізін одан әрі дамыту қажеттілігіне ерекше назар аударды. Бұл кезеңде әзірге нәтижелер қарапайым. Ш.М. Мирзиев атап өткендей, Өзбекстан сыртқы сауда жүктерінің 10 пайызын осы дәліз арқылы тасымалдайды. Бұны ескере отырып, процесті жандандыру үшін жаңа келісімдердің тұтас тізбесі қабылданды, мысалы, жеңілдетілген кедендік дәліз құру, халықаралық аралас жүк тасымалы, сондай-ақ Көлік коммуникацияларын дамыту бағдарламасы. Сонымен қатар, Зәңгезур дәлізін мүмкіндігінше тезірек ашу, Баку-Тбилиси-Карс теміржол желісінің өткізу қабілетін арттыру және Өзбекстан-Қырғызстан-ҚХР мен Термез-Мазари-Шариф-Кабул-Пешавар теміржол желілерін әртараптандыру мақсатындағы жұмыстарға қолдау көрсетілді [30].

Энергетика мәселесі де өзекті мәселелердің біріне айналды. Саммитте Р.Т. Эрдоған Түрік мемлекеттерінің стратегиялық энергетикалық дәліздердің тоғысқан жерінде тұрғанына тоқталып, мысалы, Баку-Тбилиси-Джейхан құбырын ең сәтті энергетикалық жобалардың бірі деп атады. Оның үстіне, оның пікірінше, Оңтүстік газ дәлізі Еуропаға газ тасымалдайтын төртінші артерия ретінде ойластырылған, оның негізі Трансанадолы газ құбыры (TANAP) болып табылады. Бұл Ресейдің ықпалынсыз көлік және энергетика саласындағы бастамалардың ауқымды екенін айта кеткен жөн. Мәселе Түркияның өз аумағынан тысқары жерде мұндай ірі жобаларға инвестиция салуға қаншалықты дайын екендігінде, өйткені түрік тарапы әдетте шағын және орта жобаларға көңіл бөлуге дағдыланған. Оның үстіне жұырда Түркияда болып өткен жойқын зілзәлә салдарынан Түркия қаншалықты инвестиция салатыны сұрақ белгісі болып отыр. Саяси қайшылықтарды да ұмытпау керек. Мысалы, сол Зәңгезур дәлізі – Әзірбайжан мен Түркия ілгерілеткен, бірақ Армения мен сөзсіз, Иран тарапынан елеулі қарсылыққа ұшыраған жоба немесе Ресей қауіптенетін Транскаспий газ құбыры жобасы

деуге негіз бар [31]. Осыған аландаушылық білдірген Ресейдің халықаралық істер жөніндегі кеңестің ресми ақпарат материалдарында бұл мәселе жан-жақты талқылаудан өтіп, Түрік интеграциясының алдын алынуы қажеттілігі күн өткен сайын тілге тиек етілуде. Әрине қазіргі Ресейдің ішкі нарығы мен Ресей-Украина соғысындағы шығыны оның экономикалық потенциалын төменге тартуы ықтимал. Сол себепті Орталық Азия мемлекеттерінің шикізат байлығын ұысында ұстауды меңзеп отыр.

Қорытынды

Бүгінде Орталық Азия өз дамуының жаңа кезеңінен өтуде. Аймақтың маңызды мемлекеттері болып табылатын Қазақстан мен Өзбекстан бір жағынан Ресейдің пиғылы нәтижесінде, екінші жағынан Қытайдың «жұмсақ күш саясатына» төтеп беру үшін тең құқықты негізде бірігулері күн талабынан туындап отқандығы анық. Сол себепті екі ел арасында мемлекетаралық ынтымақтастықты нығайту, өзекті мәселелердің барлық спектрі бойынша өзара қолайлы шешімдерді нақты іздеу үрдісі байқалады. Соңғы жылдары Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы саяси-экономикалық ынтымақтастықтың дамуы жеделдетілген динамикаға ие болды, сыртқы сауда, өзара инвестиция, көлік секторы саласындағы ынтымақтастықтың пайдаланылмаған әлеуетін белсенді түрде іске асыру тенденциясы жылдамдығын арттырды. 2018 жылдың қараша айында Шымкентте екіжақты қарым-қатынастар тарихындағы бірінші Өңіраралық форум өтті, онда екі елдің өңірлері деңгейінде тікелей өңіраралық ынтымақтастық туралы 16 меморандумға қол қойылды, ал өңірлердің шаруашылық субъектілері оны жүзеге асыру туралы келісімдердің 26 инвестициялық жобаға қол қойылды.

Президент Ш.М. Мирзиеевтің 2021 жылғы 5-6 желтоқсандағы Қазақстанға мемлекеттік сапары барысында одақтастық қатынастар туралы Декларацияға қол қойылғаннан бергі жылдар ішінде екі мемлекет арасындағы әріптестік жаңа деңгейге көтерілді. Одақтастық қатынастар туралы шарт сауда-экономикалық, көліктік, энергетикалық, экология және суды пайдалануды, аймақтағы қауіпсіздікті қоса алғанда, бірлескен ынтымақтастықтың бірқатар нақты бағыттарын анықтайды және Қазақстан мен Өзбекстанның одан әрі дамудың маңызды мәселелеріне ортақ көзқарастарын біріктіреді. Одақтастық қатынастардың табысты және тиімді дамуы үшін мемлекет басшылары деңгейінде Жоғары мемлекетаралық кеңес құрылды. Ол өзара іс-қимылды дамытудың басым бағыттарын анықтауға, маңызды саяси және экономикалық мәселелерді шешуге, өзара мүдделі негізгі өңірлік және жаһандық күн тәртібіндегі ұстанымдарды анықтауға шақырылды.

Жылдар бойы нақты шешімін таппай келген мәселелер, екі елдің мемлекет басшыларының өзгеруі салдарынан жаңа қырға ие бола бастады. Қ-Ж.К. Тоқаев пен Ш.М. Мирзиеевтің бастамасымен шешімін таппай келген демаркация мәселесі оңды нәтижеленді, Өзбекстан «ашық есік» саясатын

ұстанып, туризм саласын дамытуға бет бұрды, екі ел арасындағы байланыстар модернизацияланды. Осылайша, Қазақстан мен Өзбекстан Орталық Азия аймағында бірінші болып екіжақты қарым-қатынастарды одақтастар деңгейіне жеткізді, саяси диалогты институттандырды, бұл бүкіл Орталық Азияның дамуындағы маңызды кезеңге айналды. Бір жағынан, екі мемлекетке екіжақты және өңірлік диалогты дамытуға ортақ көзқарастарды тиімдірек қалыптастыруға мүмкіндік берсе, екінші жағынан, ол Орталық Азиядағы саяси және стратегиялық өзара іс-қимылдың түбегейлі жаңа деңгейіне өтуге бастамашы бола алады.

Мемлекеттер ТМҰ-да ортақ белсенділікті арттырды, Орталық Азияның өміршеңдігін жалғастыру мақсатында ортақ нарық пен тұрақты әскер мәселелері де күн тәртібіне енді. Расында да, Қазақстан мен Өзбекстанның одағы туралы декларацияны түркі халықтарының өзара ынтымақтастығы мен бірлігі шеңберінде қарастырған жөн. Өйткені ұлттық мүдде мен ұлттың болашағы бірліктің арқасында жүзеге асатыны сөзсіз. Орталық Азияның ірі мемлекеттері болып саналатын Қазақстан мен Өзбекстан Түркі мемлекеттері ұйымы, Түркі мәдениетінің халықаралық ұйымы (ТҮРКСОЙ), Түркітілдес елдердің Парламенттік Ассамблеясы сияқты аймақтық ұйымдарға мүше. Қазақстан мен Өзбекстанның интеграциясы Орталық Азиядағы түркі әлемін нығайтатыны анық. Бір-бірімен одақтастық қатынасқа түсу арқылы олар көршілес елдердің интеграциясына жаңа серпін беріп, жаңа мүмкіндіктерді ашады.

Жалпы, бүгінде Қазақстан мен Өзбекстан аймақ мемлекеттері арасындағы өзара іс-қимылдың жаңа түрінің үлгісі ретінде аймақтық ынтымақтастықты нығайтудың жолсерігі мен негізіне айналуға арналған өзіндік жолын тұрғызуда. Сонымен қатар, қазақ-өзбек ынтымақтастығы ешкімнің мүддесіне қарсы бағытталмаған, керісінше, Орталық Азия алдында тұрған тұрақты даму мен қауіпсіздіктің ортақ міндеттерін шешу үшін ортақ күш-жігерді біріктіруге бағытталған.

ӘДЕБИЕТТЕР.

1. Сәтбаев Д. Орталық Азияны жақындастыру. Иллюзия немесе шынайы мүмкіндік? // «Қазақстан экономикасының трансформациясы». – Астана: «IndigoPrint» баспаханасы, 2019. – 305-322 б.
2. Кушкумбаев С. Партнерство Казахстана и Узбекистана в контексте истории и геополитики Центральной Азии // Материалы международной конференции «Узбекистан – Казахстан: 25 лет установления дипломатических отношений». – Ташкент, 2017. – 18-26 с.
3. Левистон М. Казахстан в пучине кризисов: от январских волнений до войны в Украине. Перевод с французского Н. Киселевой-Туле // *Russie.NEI.Reports*, № 39, Iffri, сентябрь 2022.
4. Тюркер А.Т. Российские и китайские интересы в Центральной Азии // *Центральная Азия и Кавказ*. – Том 15, Выпуск 1. – 2012. – 121-131 с.
5. Erol M.S. Organization of Turkic States Samarkand Summit: «Towards Common Development and Prosperity» in the Turkish World // ANKASAM, <https://www.ankasam.org/organization-of-turkic-states-samarkand-summit-towards-common-development-and-prosperity-in-the-turkish-world/?lang=en> (Қаралған уақыты:

- 12.01.2024).
6. Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы одақтастық қатынастар туралы шартқа қолқою туралы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 19 желтоқсандағы № 60 Жарлығы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2200000060> (Қаралған уақыты: 13.01.2024)
 7. Узбекистан и Казахстан договорились о повышении статуса межгосударственных отношений до уровня союзничества // <https://podrobno.uz/cat/politic/uzbekistan-i-kazakhstan-dogovorilis-povyshenii-statusa-mezhgosudarstvennykh-otnosheniy-do-urovnya-so/> (Қаралған уақыты: 15.02.2024)
 8. Эксперты Казахстана и Узбекистана обсудили планы дальнейшего расширения сотрудничества // https://www.inform.kz/ru/eksperty-kazahstana-i-uzbekistana-obsudili-plan-dal-neyshego-rasshireniya-sotrudnichestva_a4017473 (Қаралған уақыты: 16.02.2024)
 9. Узбекистан и Казахстан будут вместе противостоять угрозам. Ташкент и Астана могут создать собственную систему региональной безопасности // https://www.ng.ru/cis/2022-12-01/1_8605_kazakhstan.html?ysclid=lgysup02nt153823296 (Қаралған уақыты: 16.02.2024)
 10. Медицинское заключение о болезни и причине смерти Ислама Абдуганиевича Каримова // <https://president.uz/ru/lists/view/30> (Қаралған уақыты: 19.02.2024)
 11. Церемония вступления в должность Президента Республики Узбекистан // <https://president.uz/ru/lists/view/110> (Қаралған уақыты: 20.02.2024)
 12. Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев прибыл в Казахстан // <https://president.uz/ru/lists/view/337> (Қаралған уақыты: 22.02.2024)
 13. Қазақстан мен Өзбекстан одақтастық қатынастар туралы құжатқа қол қойды // <https://kaz.orda.kz/aza-stan-men-uzbekstan-oda-tasty-atynastar-turaly-zhat-a-ol-ojdy/> (Қаралған уақыты: 28.02.2024)
 14. 14. Январь, который изменил Казахстан. Как страна переживает последствия крупнейших беспорядков в своей истории // <https://www.bbc.com/russian/features-64121146> (Қаралған уақыты: 30.02.2024)
 15. 15. Парламентские выборы в Казахстане отличались неформальностью - кыргызские эксперты // https://www.inform.kz/ru/parlamentnskie-vybory-v-kazahstane-otlichalis-neformalnost-yu-kyrgyzskie-eksperty_a4049929?ysclid=lgtencdwdk192671669 (Қаралған уақыты: 02.03.2024)
 16. 16. Брифинг для представителей средств массовой информации по итогам переговоров с Президентом Республики Узбекистан Шавкатом Мирзиёевым // https://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/brifing-dlya-predstavitelei-sredstv-massovoi-informacii-po-itogam-peregovorov-s-prezidentom-respubliki-uzbekistan-shavkatom-mirzиеevym (Қаралған уақыты: 03.03.2024)
 17. Blackmon P. After Karimov and Nazarbayev: change in Uzbekistan and Kazakhstan? // December 2020 Central Asian Survey 40(1):1-18. DOI:10.1080/02634937.2020.1837073 (Қаралған уақыты: 05.03.2024)
 18. Узбекистан вступает в Тюркский совет // https://www.inform.kz/ru/uzbekistan-vstupaet-v-tyurkskiy-sovet_a3565230?ysclid=lgtf2beii1842336040 (Қаралған уақыты: 06.03.2024)
 19. Uzbekistan decides to join 'Turkic alliance' during Erdogan's visit // <https://www.hurriyetdailynews.com/uzbekistan-decides-to-join-turkic-alliance-during-erdogans-visit-131109?ysclid=lgtf5ye1rp366441772> (Қаралған уақыты: 07.03.2024)
 20. The 9th summit of OTS summit in Samarkand ends with adoption of joint declaration // <https://asiaplustj.info/ru/node/318720?ysclid=lgtfbe66h8590934058> (Қаралған уақыты: 07.03.2024)
 21. Визит Токаева в Ташкент: свет и тень в отношениях двух стран // <https://rus.azattyq.org/a/32192614.html> (Қаралған уақыты: 09.03.2024)
 22. Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы одақтастық байланыстар туралы Декларацияға қол қойылды // https://www.inform.kz/kz/kazakstan-men-ozbekstan-arasyndagy-odaktastyk-baylanystar-turaly-deklaraciya-ga-kol-koylydy_a3870936?ysclid=lgtfvxdxj855050456 (Қаралған уақыты: 09.03.2024)
 23. Ahmad Siddiqui M. Sh., Ud Din Kh. Conceptualizing Security Dilemma and Economic Impacts of the Russian-Ukraine War on the Central Asian Region // https://www.researchgate.net/publication/368714792_Conceptualizing_Security_Dilemma_and_Economic_Impacts_of_the_Russian-Ukraine_War_on_the_Central_Asian_Region (Қаралған уақыты: 12.03.2024)
 24. Токаев: Узбекистан – братское государство, с которым мы связаны общими корнями // <https://www.nur.kz/politics/universe/1945535-tokaev-i-mirzиеev-proveli-sovmestnyu-brifing-dlya-smi/?ysclid=lgtgcom266912209770> (Қаралған уақыты: 12.03.2024)

25. Узбекистан отказался от идеи России по «тройственному газовому союзу» // <https://www.rbc.ru/politics/08/12/2022/6391782d9a7947746a4ce52?ysclid=lg067avr571781647> (Қаралған уақыты: 12.03.2024)
26. 10 договоров о сотрудничестве были подписаны между Казахстаном и Азербайджаном // <https://www.nur.kz/zhanakazakhstan/1984948-10-dogovorov-o-sotrudnichestve-byli-podpisany-mezhdu-kazahstanom-i-azerbaydzhanom/> (Қаралған уақыты: 13.03.2024)
27. 9 совместных документов подписали Иран и Казахстан по итогам визита Токаева // <https://www.nur.kz/politics/universe/1974742-9-sovmestnyh-dokumentov-podpisali-iran-i-kazahstan-po-itogam-vizita-tokaeva/> (Қаралған уақыты: 13.03.2024)
28. What to expect from Blinken's visit to Kazakhstan this week and C5+1 ministerial meeting // https://www.inform.kz/en/what-to-expect-from-blinken-s-visit-to-kazakhstan-this-week-and-c5-1-ministerial-meeting_a4040631?ysclid=lgth9nr91807966228 (Қаралған уақыты: 14.03.2024)
29. Burhanettin D. Semerkand Zirvesi ve Türkiye'nin Yeri // <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2022/09/17/semerkand-zirvesi-ve-turkiyenin-yeri?ysclid=lgthujb460982810136> (Қаралған уақыты: 14.03.2024)
30. Pomfret R. The Eurasian Land Bridge The Role of Service Providers in Linking the Regional Value Chains in East Asia and the European Union // <https://www.eria.org/uploads/media/ERIA-DP-2018-01.pdf> (Қаралған уақыты: 15.03.2024)
31. Исламов Д. Саммит Организации тюркских государств в Самарканде: между иллюзией и реальностью // <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/postsoviet/sammit-organizatsii-tyurkskikh-gosudarstv-v-samarkande-mezhdu-illyuziei-i-realnostyu/?ysclid=lg16d7j6s501821109> (Қаралған уақыты: 16.03.2024)

REFERENCES:

1. Satbayev D. Ortalyq Aziyany zhaqyndastyru. Illuziya nemese shynayi mumkindik? [Convergence of Central Asia. Illusion or real opportunity?] // «Qazaqstan ekonomikasynyn transformatsiyasy» [Transformation of the economy of Kazakhstan]. – Astana: «IndigoPrint» baspahanasy, 2019. – 305-322 p.
2. Kushkumbayev S. Partnyorstvo Kazakhstana i Uzbekistana v kontekste istorii i geopolitiki Tsentralnoi Azii [Partnership between Kazakhstan and Uzbekistan in the context of Central Asian history and geopolitics] // Materialy mezhdunarodnoi konferentsii «Uzbekistan – Kazakhstan: 25 let ustanovleniya diplomaticheskikh otnoshenii». – Tashkent, 2017. – 18-26 p.
3. Leviston M. Kazakhstan v puchine krizisov: ot yanvarskih volnenii do voiny v Ukraine. Perevod s frantsuzkogo N. Kiselevoi-Tule [Kazakhstan in the depths of crises: from the January riots to the war in Ukraine. Translation from the French by N. Kiseleva-Toulet] // Russie.NEI.Reports, № 39, Ifri, september 2022.
4. Turker A.T. Тюркер А.Т. Росийские и Китайские интересы в Тsentralnoi Azii [Russian or Chinese interests in Central Asia] // Tsentralnaya Aziya i Kavkaz. [Central Asia and the Caucasus] – Volume 15, Issue 1. – 2012. – 121-131 p.
5. Erol M.S. Organization of Turkic States Samarkand Summit: «Towards Common Development and Prosperity» in the Turkish World // ANKASAM, <https://www.ankasam.org/organization-of-turkic-states-samarkand-summit-towards-common-development-and-prosperity-in-the-turkish-world/?lang=en> (accessed: 12.01.2024).
6. Qazaqstan Respublikasy men Özbekstan Respublikasy arasyndagy odaqstasyq qatynastar turaly shartqa qol qoiy turaly. Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin 2022 jylgy 19 jeltosandagy № 60 Jarlygy [About the signing of the treaty on alliance relations between the Republic of Kazakhstan and the Republic of Uzbekistan. Decree № 60 of the President of the Republic of Kazakhstan dated December 19, 2022] // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2200000060> (accessed: 13.01.2024)
7. Uzbekistan i Kazakhstan dogovorilis o povyshenii statusa mezhgosudarstvennykh otnosheniy do urovnya soyznichestva [Uzbekistan and Kazakhstan agree to upgrade inter-state relations to an alliance] // <https://podrobno.uz/cat/politic/uzbekistan-i-kazahstan-dogovorilis-povyshenii-statusa-mezhgosudarstvennykh-otnosheniy-dourovnya-so/> (accessed: 15.02.2024)
8. Eksperty Kazakhstana i Uzbekistana obsudili plany dalneyshego rasshireniya sotrudnichestva [Experts from Kazakhstan and Uzbekistan discuss plans to further expand cooperation] // https://www.inform.kz/ru/eksperty-kazahstana-i-uzbekistana-obsudili-plany-dal-neyshego-rasshireniya-sotrudnichestva_a4017473 (accessed: 16.02.2024)

9. Uzbekistan i Kazakhstan budut vmeste protivostoyat ugrozam. Tashkent i Astana mogut sodzat sobstvennyuyu sistemu regionalnoi bezopasnosti [Uzbekistan and Kazakhstan will work together to counter threats. Tashkent and Astana could create their own regional security system] // https://www.ng.ru/cis/2022-12-01/1_8605_kazakhstan.html?ysclid=lggyupo2nt153823296 (accessed: 16.02.2024)
10. Meditsinskoe zakluchenie o bolezni i prichine smerti Islama Abduganievicha Karimova [Medical report on the illness and cause of death of Islam Abduganievich Karimov] // <https://president.uz/ru/lists/view/30> (accessed: 19.02.2024)
11. Tseremoniya vstupleniya v dolzhnost Prezidenta Respubliki Uzbekistan [Inauguration ceremony of the President of the Republic of Uzbekistan] // <https://president.uz/ru/lists/view/110> (accessed: 20.02.2024)
12. Prezident Uzbekistana Shavkat Mirziyoyev pribyl v Kazakhshtan [Uzbekistan's President Shavkat Mirziyoyev arrives in Kazakhstan] // <https://president.uz/ru/lists/view/337> (accessed: 22.02.2024)
13. Qazaqstan men Özbekstan odaqtastyq qatynastar turaly qujatqa qol qoidy [Kazakhstan and Uzbekistan signed a document on alliance relations] // <https://kaz.orda.kz/aza-stan-men-zbekstan-oda-tasty-atynastar-turaly-zhat-a-ol-oidy/> (accessed: 28.02.2024)
14. Yanvar, kotoryi izmenil Kazakhstan. Kak strana perezhivayet posledstviya krupneishikh bezporyadkov v svoei istorii [The January that changed Kazakhstan. How the country is experiencing the aftermath of the biggest riots in its own history] // <https://www.bbc.com/russian/features-64121146> (accessed: 30.02.2024)
15. Parlamentskiye vybory v Kazakhstane otlichyalis neformalnostiyu – kyrgyzskie eksperty [Kazakhstan's parliamentary elections were notable for their informality – Kyrgyz experts] // https://www.inform.kz/ru/parlamentskiye-vybory-v-kazakhstan-otlichyalis-neformal-nost-yu-kyrgyzskie-eksperty_a4049929?ysclid=lgtencdw dk192671669 (accessed: 02.03.2024)
16. Brifing dlya predstavitelei sredstv massovoi informatsii po itogam peregovorov s Prezidentom Respubliki Uzbekistan Shavkatom Mirziyoyevym [Briefing for media representatives on the results of negotiations with the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev] // https://www.akorda.kz/ru/events/international-community/foreign_visits/brifing-dlya-predstavitelei-sredstv-massovoi-informacii-po-itogam-peregovorov-s-prezidentom-respubliki-uzbekistan-shavkatom-mirziyevym (accessed: 03.03.2024)
17. Blackmon P. After Karimov and Nazarbayev: change in Uzbekistan and Kazakhstan? // December 2020 Central Asian Survey 40(1):1-18. DOI:10.1080/02634937.2020.1837073 (accessed: 05.03.2024)
18. Uzbekistan vstupayet v Turksiy sovet [Uzbekistan joins the Turkic Union] // https://www.inform.kz/ru/uzbekistan-vstupaet-v-tyurkskiy-sovet_a3565230?ysclid=lgtf2be ii1842336040 (accessed: 06.03.2024)
19. Uzbekistan decides to join 'Turkic alliance' during Erdogan's visit // <https://www.hurriyetdailynews.com/uzbekistan-decides-to-join-turkic-alliance-during-erdogans-visit-131109?ysclid=lgtf5ye1rp366441772> (accessed: 07.03.2024)
20. The 9th summit of OTS summit in Samarkand ends with adoption of joint declaration // <https://asiaplustj.info/ru/node/318720?ysclid=lgtfbe66h8590934058> (accessed: 07.03.2024)
21. Vizit Tokayeva v Tashkent: svet i ten v otnosheniyakh dvukh stran [Tokayev's visit to Tashkent: light and shadow in relations between the two countries] // <https://rus.azattyq.org/a/32192614.html> (accessed: 09.03.2024)
22. Qazaqstan men Özbekstan arasyndagy odaqtastyq baylanstar turaly Deklaratsiyaga qol qoiyldy [The Declaration on alliance relations between Kazakhstan and Uzbekistan was signed] // https://www.inform.kz/kz/kazakistan-men-ozbekstan-arasyndagy-odakastyk-baylanstar-turaly-deklaraciya-kol-koyyldy_a3870936?ysclid=lgtfvxd xj855050456 (accessed: 09.03.2024)
23. Ahmad Siddiqi M. Sh., Ud Din Kh. Conceptualizing Security Dilemma and Economic Impacts of the Russian-Ukraine War on the Central Asian Region // https://www.researchgate.net/publication/368714792_Conceptualizing_Security_Dilemma_and_Economic_Impacts_of_the_Russian-Ukraine_War_on_the_Central_Asian_Region (accessed: 12.03.2024)
24. Tokayev: Uzbekistan – bratskoe gosudarstvo, s kotorym my svyazany obshimi kornyami [Tokayev: Uzbekistan is a brotherly state with which we are linked by common roots] // <https://www.nur.kz/politics/universe/1945535-tokaev-i-mirziyev-proveli-sovmestnyy-brifing-dlya-smi/?ysclid=lgtgcom266912209770> (accessed: 12.03.2024)
25. Uzbekistan rejects Russia's «Triple Gas Union» idea // <https://www.rbc.ru/politics/08/12/2022/6391782d9a7947f46a4ce52?ysclid=lg067avp571781647> (accessed: 12.03.2024)

12.03.2024)

26. 10 dogovorov o sotrudnichestve byli podpisany mezhdu Kazahstanom i Azerbaidzhanom [10 cooperation agreements signed between Kazakhstan and Azerbaijan] // <https://www.nur.kz/zhanakazakhstan/1984948-10-dogovorov-o-sotrudnichestve-byli-podpisany-mezhdu-kazahstanom-i-azerbaydzhanom/> (accessed: 13.03.2024)

27. 9 sovmetnykh dokumentov podpisali Iran i Kazahstan po itogam vizita Tokayeva [Iran and Kazakhstan signed 9 joint documents after Tokayev's visit] // <https://www.nur.kz/politics/universe/1974742-9-sovmetnykh-dokumentov-podpisali-iran-i-kazahstan-po-itogam-vizita-tokayeva/> (accessed: 13.03.2024)

28. What to expect from Blinken's visit to Kazakhstan this week and C5+1 ministerial meeting // https://www.inform.kz/en/what-to-expect-from-blinken-s-visit-to-kazahstan-this-week-and-c5-1-ministerial-meeting_a4040631?ysclid=lgthg9nr9i807966228 (accessed: 14.03.2024)

29. Burhanettin D. Semerkand Zirvesi ve Türkiye'nin Yeri // <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2022/09/17/semerkand-zirvesi-ve-turkiyenin-yeri?ysclid=lgthujb46o982810136> (accessed: 14.03.2024)

30. Pomfret R. The Eurasian Land Bridge The Role of Service Providers in Linking the Regional Value Chains in East Asia and the European Union // <https://www.eria.org/uploads/media/ERIA-DP-2018-01.pdf> (accessed: 15.03.2024)

31. Islamov D. Исламов Д. Sammit Organizatsyi turkskikh gosudarstv v Samarkande: mezhdu illuziei i realnostyu [Organization of Turkic States summit in Samarkand: between illusion and reality] // <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/postsoviet/sammit-organizatsii-tyurkskikh-gosudarstv-v-samarkande-mezhdu-illyuziy-i-realnostyu/?ysclid=lg16d7j6s501821109> (accessed: 16.03.2024)